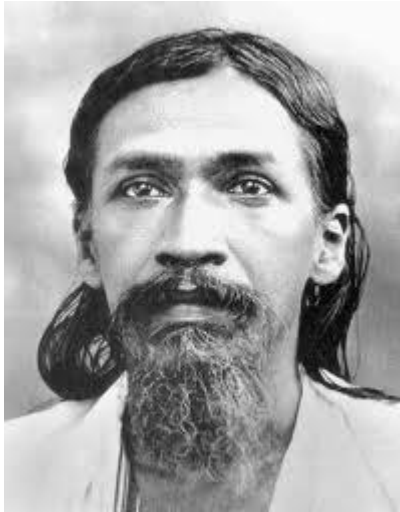


MOKSLO IR FILOSOFIJOS SANTYKIS AUROBINDO GHOSE'O ATEITIES VIZIJOJE



Straipsnyje aptariamas mokslo ir filosofijos santykis remiantis Aurobindo Ghose'o (Sri Aurobindo) metafizine samprata. Jo įžvalgos lyginamos su tantrine sankjos mokslo koncepcija ir vakarietiška žiūra. Aurobindo mąstymo išeities taškas – Vienis (Absoliutas), absorbuojantis ir išskleidžiantis visas žmogaus veiklos rūšis, tarp jų filosofiją bei mokslą, kurių santykį galima būtų išreikšti kaip idealaus ir materialaus darną, kada iš pirmojo visa kyla (yra paaiškinama), o antruoju įrodoma eksperimentais. Galutinėje Tikrovėje tarp mokslo ir filosofijos nelieta prieštarų. Keliamas klausimas, pirma, kokia filosofija ar jos rūšis veda į galutinės Tikrovės žinojimą, ir antra, koku būdu (metodu) tai pasiekti. Aurobindo požiūriu, daugelio tautų šventuose raštuose ir jų komentaruose yra aprašyta dvasinių praktikų patirtis, kuri suteikia metodą (nuo visumos prie detalių, iš vidaus į išorę). Daroma išvada, jog klasikinės Rytų teorinės ir praktinės sistemos nėra praradusios vientisumo, todėl filosofija ir mokslas čia neprieštarauja vienas kitam, priešingai Vakarams, kuriuose mokslui įgaunant vis didesnės reikšmės, filosofijos vaidmuo menkėja.

Esminiai žodžiai: mokslas, filosofija, sąmonė, galutinė Tikrovė, Vienis.

Įžanga

Diskusijoje apie mokslo ir filosofijos savitarpio santykį nūdien nusveria požiūris, jog filosofija atsilieka, o mokslas tampa vieninteliu, mat patikrinamu empiriniais bandymais raktu į pasaulio ir gamtos mįslės. Anot žymaus fiziko Stepheno Hawkingo, filosofija yra mirusi, o Neilas Tysonas teigia, kad ji nebenaudinga. Nepaisant to, kad fundamentiniai mokslo tyrimai atėjo iš graikų filosofų, indų, arabų ir vėliau Europos mąstytojų, kada filosofija ir laboratorija tebebuvo bendras tyrimų pamatas, o ir modernieji tikslųjų mokslų, ypač kvantinės fizikos, atstovai (Nilsas

Boras ir Verneris Heizenbergas) negali išvengti filosofinio požiūrio į naujus atradimus dėl objektyvumo ir subjektyvumo ar sąmonės vaidmens, manoma, jog filosofija baigiasi ten, kur prasideda mokslas. Kokiu pamatu? Ogi tokiu, kad sparčiai vystantis technologijoms ir mokslui, jis anksčiau ar vėliau patvirtina, įrodo filosofines hipotezes, tarsi perima filosofijos užduotis. Apie tai yra ne viena knyga, o viena pirmųjų, kurioje buvo mėginama nuosekliai pailustruoti filosofijos, įvairių kultūrų metafizinių traktatų (hinduizmo, budizmo ir daoizmo) teiginių tikrumą moksliniais eksperimentais, buvo austrų kilmės amerikiečių fiziko Fritjofo Capros „Fizikos dao“ (*The Tao of Physics: An Exploration of the Parallels Between Modern Physics and Eastern Mysticism*, 1975) bei kitos jo knygos, tapusios bestseleriais. Tačiau bengalų mąstytojas Aurobindo Ghose'as teigia, kad mokslas tik be galo išplečia fenomenų lauką, o kartu ir atitolina visiško materijos pažinimo ribas, taip duodamas suprasti, jog iš esmės šis procesas yra begalinis. Taip jis savaip atkartoja filosofinę Sokrato ištarą: „Kuo daugiau žinau, tuo daugiau nežinau“, kurią šis pavaizdavo apskritimo perimetro didėjimu (viduj – tai, ką žinau, išorėj – tai, ko nežinau). Šiame straipsnyje mėginsiu pateikti Aurobindo požiūrį į filosofiją ir mokslą atskleidžiant tai, kas, jo manymu, gali padėti suvokti jų giminingumą ir naudą.

Vienis (Absoliutas) kaip išeities taškas: filosofijos pirmenybė

Ir mokslui, ir filosofijai būdinga pažinti pasaulį, nuolat leisti į nežinomybę ir siekti ją padaryti pažįstamą. Pasak Aurobindo, filosofija taip pat yra pažinimo mokslas. Tačiau, protui nuolat konstruojant hipotezes, jas išbandant, atmetant ir vėl konstruojant naujas, toks požiūris į daiktus galiausiai paneigia pagrindinį filosofijos tikslą, kuris siekia žinojimo, o ne chaoso, ir kuris negali būti pasiektas, jei paskutinis žinojimo žodis yra tai, kas nepažinu (*Unknowable*). Veikiau paskutinis žodis turįs būti kažkas, ką, upanišadų žodžiais, pažinus viskas yra pažįstama. Būtent šį Kažką, šį Absoliutą, kuris gali būti pažintas tokiu būdu, jog visos tiesos jame pasireiškia kaip darni vienovė (esami prieštaravimai esti suderinti), turėtume atrasti kaip išeities tašką ir jo laikytis, nes tik jis gali išspręsti tiek mūsų problemas, tiek paaiškinti visatos paradoksus. (Aurobindo, 2006: 570)

Sri Aurobindo filosofijai mokslo atžvilgiu teikia pirmenybę, mat jis teigia, kad esminis pažinimo veiksmas vyksta sąmonėje, kai toks pats pažįstamas per tokį patį (įvyksta tiesioginė esmių sutaptis, *svayamprakaša*), o aukščiausias ir plačiausias įmanomas pažinimas – tai viršiausia sąmonės rūšis, antmonė (*Supermind*), kuri sujungia transcendentinį, kosminį ir individualų pradus. Kitaip sakant, realizuota antmonė yra tasai visraktis, kuris atrakina pažinimo duris į kitais būdais neprieinamą, nenusakomą galutinę Tikrovę kaip išeities tašką anapus laiko ir erdvės („one without a second“, arba vienatinį) ir kaip jau laike ir erdvėje pasireiškiančią daugmę. Tada, suvokus visumą kaip vienovę, galima eiti prie detalių: suvokti visumą visatą konstruojančių dėsnių ir mechanizmų,

jų ištakas ir prigimtį reikštų pažinti Absoliutą kaip nedalomą Vienį, o paskui veikti, tai yra, užsiimti žmogui būdinga veikla, kuri įgautų prasmingą, harmoningą pobūdį. To Absoliuto ar Vienio vedantinis apibrėžimas yra *sačidananda*, arba savivoki būties palaima. Taigi pasak Aurobindo, įvaldžius šį žinojimą, visi žinojimai susilietų į vieningą visa aprėpiančią prasmę: „Visos religijos būtų regimos kaip vienos Tiesos prieigos, filosofijos – kaip įvairūs požiūriai į skirtingas vienos Tikrovės puses, o mokslai – susitikti aukščiausiu Mokslo pavidalu“ (ten pat: 700-701). Žinoma, pasak jo, tai – idealus variantas. Ne kiekvieno *svabhava*, prigimtis linkusi į *džnanos*, universalaus žinojimo siekimą, todėl į pažinimo kelionę galima leistis ir kitais dviem klasikiniiais keliais: *karmos* (veiksmų ar darbų) ir *bhakti* (meilės ar atsidavimo Dievui).

Taigi kyla klausimas, pirma, kokia filosofija ar jos rūšis veda į galutinės Tikrovės žinojimą, ir antra, koku būdu (metodu) tai pasiekti.

Aurobindo savo teoriją remia vedanta, pirmiausia – upanišadomis, papildydamas jų išvalgas komentariais ir šiuolaikiniais aiškinimais, pavyzdžiui, evoliucine žiūra, tačiau ne remiasi Vakarų filosofija, o išlukštena hindų tekstuose, jo nuomone, jau glūdinčias idėjas, kurios viduramžiais buvo užmirštos arba redukuotos, ir kurios, ypač Šankaros *mayavados* teorija, pagimdė populiarių asketizmo, individualaus išsivadavimo idealą, visuomenę paliekant nuošalyje. Aurobindo metafizika ne tik rekonstruoja šventraščių prasmę, aktualizuoja jų turinį, ypač tų idealų įgyvendinimo visuomenėje atžvilgiu, bet ir Vakarų filosofiją laiko bendro žmonijos minties paveldo dalimi, todėl ir jo *purnadvaita vedanta* sistema, ar visuotinė vedanta, pagrįsta integraliu požiūriu į daiktus ir jų prigimtį, neatmeta nieko, kas yra vaisinga Vakarų filosofijoje. Prieš pereinant į trumpą gnostinės Aurobindo tikrovės sampratos apžvalgą pažymėsime porą Vakarų ir Rytų, būtent indų filosofijos skirtumų.

Vakarai ir Rytai: tikrovės ir vertybės dilema

Kaip teigia lyginamosios filosofijos profesorius S. K. Maitra, indų filosofija yra įrašinta į vertybes, tai yra, skirtingai nuo šiuolaikinių Vakarų, į tikrovę žvelgia ne vien kaip į būtį, bet kaip į vertybę. Brihadaranyaka upanišadoje Jadžnavalkijos žmona Maitrėja posakiu „Ką veiksiu su tuo, kas man nesuteikia nemirtingumo?“ tikrovę vertina tuo požiūriu, ką ji gali suteikti vertingiausia; panašiai *Chandogya* upanišadoje Narada, išmokęs visus mokslus ir supratęs, jog jie yra „niekas, tik vardai“, kreipiasi į Sanatkumarą, kuris šiam suteikia vertybių žinojimą, kuris „perkelsias jį į kitą krantą“, tai yra, anapus mirties. Abiem atvejais orientuojamasi į aukščiausią vertybę – nemirtingumą. Kitas šventraštis, Bhagavadgita, yra *yoga šastra*, arba mokslas kaip pasiekti keturias svarbiausias žmogiškąsias vertybes, *purušarthas*, tarp jų aukščiausiąją – vienybę su Dievu. Maitros nuomone,

Vakarų filosofija kenčia nuo būdingos obsesijos, būtent nuostatos, kad tikrovė yra egzistencija¹, o kadangi daro skirtumą tarp vertybės ir egzistencijos, tai prieina prie išvados, jog vertybė yra nereali.² Negana to, jeigu Vakarai pirmenybę ir teikia vadinamosioms pragmatinėms vertybėms, tai vienintelė racionali išeitis Bredley'škai mąstant esanti nusižudyti. Maitra pragmatizmą šmaikščiai pavadino pavaininkiu, gimusiu iš nesantuokinio teleologijos ir suvešėjusio empiricizmo ryšio, ir nurodė į tai, kad indų filosofija pragmatizmą sugebėjo transformuoti į socialinę filosofiją, atskirtą nuo empiricizmo (Maitra, 2000: 3-8). Kitas skirtumas esąs tas, kad tikrovė kaip vertybė panaikina skirtį tarp teorinės ir praktinės filosofijos, ir tai, pasak C. A. Moore'o, yra bene pagrindinis Rytų filosofijos bruožas; tuo tarpu, pasak Maitros, pavyzdžiui, Kanto filosofijoje praktika yra pašalinta iš žinojimo sferos (ten pat: 7). Aurobindo daug kur primena, jog filosofijos tikslas yra padėti suvokti tai, kas slypi už žmogaus proto, tuo tarpu vakariečiai protą laiko aukščiausią galia ir protauja (filosofuoja) dėl paties proto, nors visatos klausimas yra ne logikos, bet sąmonės klausimas (Purani, 2007: 669).

Šiedu Rytų ir Vakarų filosofijų skirtumai – konkrečiai, indų teorinė orientacija į aukščiausias vertybes ir jų praktinį pažinimą – yra esminiai, kai kalbame apie Aurobindo filosofinę sistemą. Aptarsime tik tuos jos bruožus, kurie yra nauji, originalūs.

Atsakant į pirmąjį klausimą, kokia filosofija ar jos rūšis veda į galutinės Tikrovės žinojimą, hindų tradicijoje tai būtų vedanta, konkrečiai upanišados, kurios sieja senąsias doktrinas, Vedas, su naujaisiais laikais, mat išlaiko „dvasinį vedinį pragmatizmą“, kuris pasireiškia nemirtingumo, neblėstančios šviesos bei amžinybės siekiu. Sri Aurobindo nurodo į jau minėtą vedantinę apibrėžtį, *sačidanandą*, tačiau sako, kad klasikinės patirtys yra individualios (tai susiliejimas su Absoliutu, kosminės ar individualios sąmonės realizacijos), kurios jas patyrusius asmenis gali padaryti šventaisiais, rišiais, tačiau nepadarytos visuotinėmis patirtimis jos neįvykdo galutinės užduoties, nepriartina tos vertybės daugeliui, o tai ir būtų kosminės evoliucijos tikslas. Skaitant Aurobindo raštiją, gali atpažinti kertinius vedantos teiginius, kurie jo buvo aptarti įvairiuose veikaluose. Antai „Indų kultūros pagrinduose“ jis teigia, jog upanišados nėra abstrakti intelektinė spekuliacija apie tiesą, ne logiškai išmąstyta, bet regėta, išjausta ir išgyventa (Aurobindo, 1995: 270). Tai *šruti*, dvasinis žinojimas, kurio idėjos atrandamos Pitagoro ir Platono bei neoplatonizmo doktrinos ir kurios daro giliausią poveikį Vakarų mąstymui, o sufizmas tatau atkartoja kitokia religine kalba (ten pat). Ir netgi svarbesni mokslo apibendrinimai nuolat atrandami pagrįsti fizinei gamtai tėra formulės, jau atrastos indų išminčių originalia, giliausia dvasinės tiesos prasme (ten pat: 271). Todėl

1 Sąmoningai vartojamas žodis (galima numanyti ir „egzistavimą“), o ne sąvoka „būtis“, nes būtis duotame kontekste reikštų daugiau, nei pozityvistiniam protui prieinama medžiaginė tikrovė.

2 Tai – Miunsterbergas, Rickertas, Windelbandas; šiuo metu apie vertybes, ypač dvasines, Vakaruose iš viso nepolitkorektiška nė kalbėti, teigiama, kad reikia įrodyti, jog jos, bet kokios, iš viso egzistuoja.

upanišados yra Vedų išminties pabaiga, žinojimo knygos, dvasinė žinojimo objekto aprėptis ir totalus gyvenimas šiame objekte, *džnana*, ir tai motyvuoja visą hindų *dharmos*, įstatymų, idealą. Upanišados išplėtoja simbolinę Vedų kalbą ir tampa iškilesne, grynesne dvasine filosofija (ten pat: 274).

Sri Aurobindo koncepcijos naujumas tas, jog jis remdamasis upanišadomis, nurodo galutinės Tikrovės pažinimo galimybę bet kuriam žmogui, nepriklausomai nuo rasės, tikėjimo ar luominės padėties, tai yra, perkelia to žinojimo galimybę kiekvienam mūsų dienų žmogui. Štai jis nesako, kad tas žinojimas esti apribotas religinėmis, geografinėmis ar kultūrinėmis duotimis, bet cituoja *Prashna* upanišadą: „Ši Patybė (Self) negali būti laimėta nei mokymu, nei proto jėga, nei dideliu išprusimu ir lavinimusi; tasai, kurį dvasia pasirenka, tik jis gali laimėti, ir tik jam dvasia atveria savąjį kūną.“ (ten pat: 278). Suintriguoti, galime klausti: ką reikia daryti, kad toji Patybė mus pasirinktų? Skaitome upanišadą toliau: „Tasai, kuris nesiliauja neteisingai elgtis, kuris nėra susitelkęs ir nuščiuvęs, kurio protas nenurimęs, negaus jo vien proto išmintimi. Jis yra prieskonis savos puotos, kurioje kariai ir išminčiai – maistas ir mirtis, ir kas žino, kur Jisai būva?“ Vedlys ieškančiam yra sąmoninga pirmapradės Motinos, energijos (*cit*), esamybė žmoguje, įvardijama kaip mistinė žinojimo Ugnis, slypinti dviejose kibirkštyse/dagtyse (*tinders*) nelyginant užsimezgęs vaisius nėščioje moteryje; dar tai – siela, *puruša*, nedidesnė už žmogaus nykštį, kaip liepsna be dūmo; kas per sielą pažįsta Jį patį, tasai nusigręžia nuo visko, kas nėra Jis, nes Jis yra Viešpats to, kas yra, ir to, kas bus (ten pat: 279). Pažymėdamas, jog upanišados buvo atnaujintos dvasinio ir psichinio potyrio požiūriu tantrose ir puranose, Aurobindo išplėtojo savą integralų mokymą, kuris, kaip jau minėjome, apjungia teorinę ir praktinę hindų filosofijos puses.

Tai, kas jo metafizikoje yra fundamentaliai nauja, yra tiesos sąmonės, arba antmonės sklaida fizinėje išreišktyje, kurią vykdo moteriškoji *šaktės* energija, *čit* sąmonė, ir kuri transformuoja medžiagines lytis į dar nebūtus būties pavidalus (kaip tik todėl jis teigia, kad mokslo eksperimentai tik be galo plečia nežinomybę, kaskart atsiduria prieš naujas mįsles, nes dieviškoji savikūra yra nenuspėjama ir nesibaigianti). Tai yra, jos judėjimas yra abipusis: *sačidanandos* pasiuntinė antmonė iš grynosios būties juda žemyn, žmogaus sąmonė – septyniomis pakopomis aukštyn. Žmogaus ir Dievo susitikimas, *brahmavidya*, įvyksta perplyšus uždangai, kuri skiria abu būties planus. Dvasinių praktikų adeptų potyriai rodo, jog toji galutinė Tikrovė yra substanciali, dar daugiau: joje gyvenantieji fizinius reiškinius junta ir regi kaip blankų atšvaitą, kaip blausias spalvas ir pojūčius, fizinį netankų rėtį palyginti su ryškia ir spindinčia Dieviškosios esamybės realybe; joje bet kuris medžiaginis kūnas regisi skylėtas ar korėtas, nesvarus, tamsus ir nesubstancialus. Tai – sąmonės būseną. Tačiau Aurobindo vizijoje galutinė Tikrovė persikelia į žemę: iš jos užuomazgos, slypėjusios pradiniam evoliucijos etape, turėtų išsivystyti gnostinė antžmogių visuomenė. Tiesa, kai mokiniai klausdavo, kaip jie atrodys, Aurobindo tik pajuokaudavo, jog jie turėsį septynias

uodegas, tačiau skiriasi nuo dabartinio žmogaus žymiai smarkiau, nei žmogus nuo beždžionės.

Atsakant į antrąjį klausimą, koku būdu (metodu) tai įmanu mėginti pasiekti, atsakymas būtų – jogos praktika. Įsteigęs visuotinės (integralinės) jogos mokyklą savo ašrame Pudučeryje, Sri Aurobindo mėgino sujungti mintį ir kasdienybę, nes jam rūpėjo tikrąją žodžio prasmę, tąsias upanišadų tiesas empiriškai patikrinti, įgyvendinti ir pritaikyti šiuolaikiniame pasaulyje. Tai, kuo jo mokykla skiriasi nuo kitų, yra viduriniojo *sačidanandos* sando – sąmoningos *čit-šakti* jėgos – vaidmens išryškinimas ir veikimo detalizavimas atitinkamai savai antmonės teorijai, mat jo joga prasidedanti ten, kur baigiasi tantra. Iš dalies tuos uždavinius iki jo vykdė klasikinės vedantos tantrinės mokyklos, tokios kaip *sankja* (*samkhya*), *kundalini* praktikos, laikiusios šią veiklą ne kuo kitu, o būtent mokslu. Tačiau Sri Aurobindo integralinė joga unikali tuo, jog pagalbinių priemonių, esmingų tantrinėms praktikoms, tokių, kaip čakrų vizualizacija ir griežta jų simbolika, *pranayama* ir kiti ritualai, joje nėra. Esminė mokyklos sąlyga ir skirtumas – atsivėrimas sąmonei, kylančiai ne iš stuburo apačios, bet nužengiančiai iš viršaus, iš aukštesniųjų lygmenų. Vienintelis reikalavimas yra sutelkta meditacija į du pagrindinius centrus (jie atitinka *anahata* ir *sahasrara* čakras) mėginant nutildyti protą; malda, mantra yra pageidaujama. Aurobindo yra pasakęs, jog joga apskritai yra „praktinė psichologija“, ir kad vakariečių mokslas šioje srityje išgyvena kūdikystės amžių. XXI amžiuje ir Vakaruose mėginama įsisavinti tuos jogos mokslus, tyrinėti sąmonės evoliuciją.

Vis naujesni, vis tikslesni genetikos, matematikos, fizikos ir astrofizikos tyrinėjimai koreguoja iki šiol sukauptą žmonijos patirtį ir žinias. Vienas svarbesnių laimėjimų yra antropologų ir archeologų nuolat atrandamos pereinamosios iš *homo erectus* į *homo sapiens* kadaise gyvenusios, vėliau išnykusios hominidų rūšys, arba DNR sekos, identiškos ir primityvioms, ir sudėtingoms gyvybės formoms. Tai netiesiogiai patvirtina Aurobindo evoliucijos teoriją, pagal kurią dabartinis žmogus taip pat nėra baigtinis gamtos variantas, kad jis toliau vystosi ir kelyje į antžmogį (*Superman*) būsią nemaža tarpinių rūšių. Tik mokslas iki šiol laikosi pagrindinės nuostatos, jog pradinė materija yra negyva ir nesąmoninga (dėl to negali pasakyti, kada ir kodėl atsirado gyvybė ar protas); tuo tarpu filosofškai įmanoma pagrįsti sąmonės buvimą pačioje kūrinijos užuomazgoje, kartu kaip jos priežastį ir veikimo būdą. Net atskiri religiniai mąstytojai pripažįsta, jog stulbinantis gamtos tikslingumas rodo joje paslėptą protą. Įvairios religinės praktikos Indijoje turi daug ir įvairiai klasifikuotų avatarų (dalinių Dievo įsikūnijimų) sistemų. Vienoje žinomiausių, Garuda puranoje, aprašomi dešimt Višnaus avatarų (*Dašavatara*), kurie ateina vienas po kito nuo pradžių pradžios, atlieka žygdarbius, o moderniu požiūriu atitinka tam tikrą gyvūnijos išsivystymo tarpsnį: pirmasis yra Matsya (Žuvis), antrasis Kurma (Vėžlys), trečiasis Varaha (Šernas), ketvirtasis Narasimha (pusiau Liūtas, pusiau Žmogus), penktasis Vamana (Nykštukas), toliau seka išminčiai ir pusdieviai, o paskutinytis, Kalki, dar laukiamas ir turėtų pasirodyti Kalijugos pabaigoje. Anatomas Neilas Shubinas 2014 metais sukūrė trijų dalių mokslo populiarinimo filmą „Your Inner Fish“,

kuriame, remdamasis paskutiniais atradimais kaulų, embrionų ir genų srityje, vaizdingai parodo, koku būdu žmogaus kūnas yra paveldėjęs senovinės žuvies, roplio ir primato sandarą. Kad ir kaip tai fantastiškai atrodytų, regis, jog mokslas ir mitologija, mokslas ir filosofija pamažu suartėja, kad iš skirtingų pozicijų papasakotų įstabią žmogaus kilmės bei raidos istoriją.

Sankja ir mokslas

Kadangi Sri Aurobindo buvo politikas, poetas, filologas ir filosofas, jis neturėjo tikslo moksliskai pagrįsti savo atradimų, juolab, jog neturėjo tikslųjų mokslų išsilavinimo. Todėl pravartu nors trumpam užmesti akį į tantrinę kosmologiją, kuri, kad ir netiesiogiai, būdama svarbia praktinio hindų paveldo dalimi, vis dėlto padėjo vieną iš pamatų Aurobindo sistemai. Sankja remiasi tantromis, kurios pasižymi bruožais mokslinės hipotezės, paremtos energijos saugojimu, transformacija ir išsisklaidymu. Kosminė evoliucija vyksta ciklais: iš pradžių iš *akašos* randasi kaitra, dujos ir skystis, kuris pagaliau virsta kieta materija. Vėliau viskas vyksta atvirkštine eiga, ir taip visata perkuriama iš naujo. Evoliucija prasideda, kai pirmą kartą medžiagos (*prakritės*) pusiausvyra paliečiama transcendentinės kosminės sąmonės, *purušos*. Pradedama vykdyti *prakritės*, suvokiamos kaip trijų kategorijų (*gunų*) – *tamaso*, *radžos* ir *satvos* – vystymasis, tačiau iš esmės jos nekeičia savo substancijos. Šio proceso metu vyksta diferenciacija ir integracija, kuri perkeičia visatos energiją į įvairius infra-kosminės energijos dalelių tipus, *tanmatras*, kurios negali būti matomos ar išmatuojamos. Šios dalelės turi kažką daugiau, nei masė, energija ar kiekis, jas charakterizuoja spaudimo, spinduliuojančio karščio ir rišlios traukos jėgos. Jos pakrautos specifinėmis energijomis: garso (vibracijos), lytėjimo, spalvos, skonio, kvapo, kurios savo ruožtu formuoja stambesnius atomus, kurie sudaro erdvę (*vyoman*), orą (*marut*), ugnį (*tejas*), vandenį (*ap*) ir žemę (*kshiti*). Šios kosmogenezės svarbiausias postulatų yra tai, kad visata nesusidaro iš atomų, bet jie patys yra tretinė būklė formuojantis visatai. *Sankjos* mokyklos kosmogenezės tyrinėtojas Ajit'as Mookerjee cituoja žymų astrofiziką V. A. Firsoffą, kuris teigia, kad ypač subtilios proto dalelės, „mindons“, turi kvazi eterinę kokybę, ir kad „protas yra universali esybė arba ta pati elektros arba gravitacijos sąveika, ir kad turi egzistuoti transformacijos modulis, analogiškas Einšteino lygčiai, kur „proto medžiaga“ būtų sulyginta su kitomis fizinio pasaulio esatimis“ (Mookerjee, 1996: 97).

Ar galime daryti prielaidą, jog kažkada atsiras fizikas, kuris įkandin Einšteino, nukaldinusio formulę $E=mc^2$, atiras formulę *sat-cit-anandai* išreikšti? Kol kas antrasis dėmuo (įvairios energijos formos) yra fizikai skaičiais ir eksperimentais vis geriau žinomas. Gal belieka įvardinti du šios vedantinės lygties nežinomuosius? Manytume, jog mokslo pažinimas begalinis dėl įvairių priežasčių: ir dėl žmogaus ribotumo, ir dėl pačios visatos dėsnių, tarp kurių paslaptis, žaidimas,

nuotykis ir intriga išlieka kaip vienas svarbiausių gyvenimo džiaugsmo bei spontaniškumo postūmių. Jei galutinė Tikrovė spindi kaip saulė, kurioje nėra šešėlių, tai dar neturėtų reikšti, jog ji nėra dinamiška ir nuolat atskleidžianti ką nors nauja ir netikėta.

Šiuo požiūriu Sri Aurobindo yra pastebėjęs, jog Vakarų filosofams budizmas yra daug artimesnis dėl savo griežto racionalumo ir net nemažos agnosticizmo dozės, o *sankjos* mokymas artimas mokslui, nes mokslas kalba apie evoliuciją iš nesąmonybės į aukštesnius sąmonės lygmenis. Svarbiausias skirtumas tarp tantrinės *sankjos* mokyklos ir visuotinės jogos mokyklos yra tas, jog materiją (*prakritę*) *sankja* laiko nesąmoninga, tuo tarpu vedantos *pūrnadvaitos* pakraipoje yra teigiama, jog pačioje nesąmonybės tirštmėje slypi dieviškosios sąmonės grūdas, iš kurio per iliuziškai negyvą materiją, tamsą bei neišmanymą išauga nuostabus naujos kūrinijos, naujo sąmoningumo medis.

Išvados

Dabartinėmis sąlygomis, anot Sri Aurobindo, skirtis yra pernelyg didelė, ir tik kai kurios metafizikos išvados gali atitikti kai kurias mokslo išvadas; metafizika negali remtis mokslu, nes kaskart mokslui keičiant hipotezes ar įrodymus, visas mąstymo pagrindas sugriūtų (Purani, 2007: 87). Tačiau „kontrolė, kurią mokslas suteikia, yra reali“; mokslo teikiamas žinojimas yra ne tik naudingas, bet ir būtinas (ten pat: 78). Pokalbiuose su mokiniais Sri Aurobindo naudoja aiškius ir konkrečius pavyzdžius, kaip antai, jog jogo, poeto ir mokslininko prieiga natūraliai skiriasi: jei poetas žavisi vaivorykšte, tai mokslininkas tiria jos spektrą; jei mokslininkas daro patobulinimus, kad pastate neįsiplikstų gaisras, joga gali iš anksto pajusti ugnies artėjimą ir, panaudojęs savo jėgą, apsaugoti kaimynystę nuo gaisro. Panašiai, jei mokslininkai negali paaiškinti, kodėl negyvas maistas organizme suvirškinamas ir tampa gyvas (kūno dalimi), tai todėl, kad mokslo užduotis nėra aiškinti kodėl, juolab kad pati maisto „transformacija“ rodo, kad tarp gyvo ir negyvo iš tikrųjų nėra plyšio. Tokia veiklos įvairovė turinti savo prasmę ir paskirtį.

Indijoje, kaip matyti, tebeegzistuoja įdomios filosofinės, praktinės ir mokslinės mokyklos, kuriose mintis ir laboratorinis eksperimentas jei nėra itin artimi ar persipynę, tai bent darniai koegzistuoja ir papildo vienas kitą, išreikšdami būties įvairovės dinamiką. Vakaruose racionalumas ir pragmatizmas stipriai veikia šį balansą, nepaisant pavienių iškilių mokslininkų įžvalgų filosofiją atskirdamas kaip šalutinę ir ne pačią svarbiausią žmogaus veiklą, tiksliesiems mokslams suteikdamas vis didesnę reikšmę.

VISION

This article explores the relation between science and philosophy according Aurobindo Ghose's (Sri Aurobindo) metaphysical concept. His insights are compared with the Tantric science of the sankhya school and the Western worldview. The beginning of Aurobindo's thinking is the One (Absolute), which absorbs and deploys every sphere of human activities, science and philosophy among them. Their relationship could be described as a harmony between ideal and material, when out of the first everything arises or is explained, and from the second the prove by experiment follows. In the ultimate Reality there is no more antilogy or contradictions. The problem in question is, what kind of philosophy leads to the knowledge of this Reality, and by which method. In Sri Aurobindo's view, the holy scripts and their commentaries of many nations and cultures display experiences of the spiritual practices providing the means (moving from the whole to the details, or from inside to outside). The conclusion is made that classical Eastern schools had not lost their integrity, so the fruitful contact between science and philosophy continues, whereas in the West science grows more and more important, but the weight of philosophy recedes.

Keywords: science, philosophy, consciousness, Reality, Oneness.

LITERATŪRA

Aurobindo, Sri. Life Divine. Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry: 2006.

Aurobindo, Sri. The Foundations of Indian Culture. Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry: 1995.

Maitra, S. K. The Meeting of The East and The West in Sri Aurobindo's Philosophy. Sri Aurobindo Ashram, Pondicherry: 2000.

Mookerjee, Ajit. The Tantric Way: Art, Science, Ritual. Thames and Hudson: 1996.

Purani, A. B. Evening Talks with Sri Aurobindo. Sri Aurobindo Ashram, Puducherry: 2007.